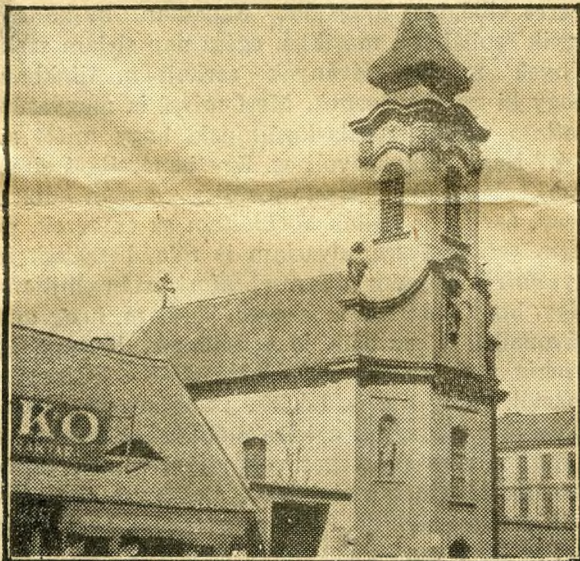

Baloldali kép: a régi Szent János-kórház homlokzata. Jobboldali kép: Latzkovits kapitány háza a Margit-köruton.

Vasárnapi séta a budai török hástyák tövén.

Asszonyom, vegye karjára e csomó tavaszi rekettyeágot s jöjjön velem vasárnap délután sétára eme vénhedt fák tövén. Bocssáson meg, hogy idecsábítottam e esendő, hol az ön topánkájának sarka e tavaszi borultu ódon utcán oly ütemet dobol, mely kedvesebb, mint a bűnök fertőjébe felejtkezett Pest világi mulatozásának módos teaivó házaiban szokásos őrült szeretsenyek dobolása, mely is dzsezz-bendnek mondanik lenni. Itt csak a franciskánusok pohos tornyának vén harangjai döngik ódon muzsikájukat. Igérem, hogy a kufárok és egyéb Leopoldvárosi módos gavallérok lokalitásai helyett egy igen kedves, ódivatu konditorhoz viendem önt, hol dusabb a habtorony a csokoládés csészén, mint ama bűnös tusóparti városban, molettebb az ősi budai Schaumrollni és villogóbb fekete az Indiáner. Ujabbban ugyis feltétebb divatos az antik. Budán andalgni ma majdnem annyi, mint az etoni ókollégium suhancdiákjai módjára nyiratott üstököt viselni. Az ön barátnője, aki Anatole France snobja, sápadozni fog az irigységtől, ha meghallja, hogy ön oly előkelő és patinás, miszerint Budán cukrászdákba jár...

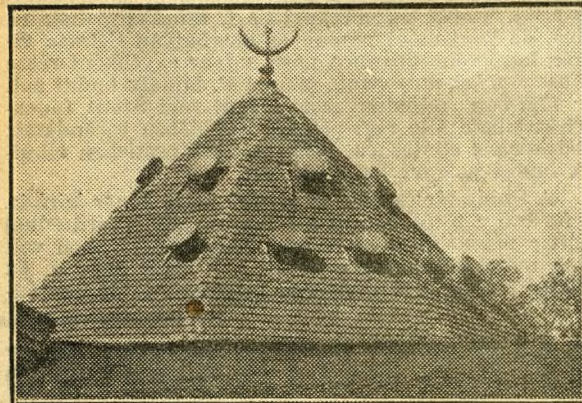
Nos, itt vagyunk a Pálffy-téren. Az ötemeletes ház sarkán, hol most kávéház van (előbb tőzsdebizonyos, ennekelőtte megint kávéház), 1852-ből való

A Szent Flórián-templom a Fő-utcában.

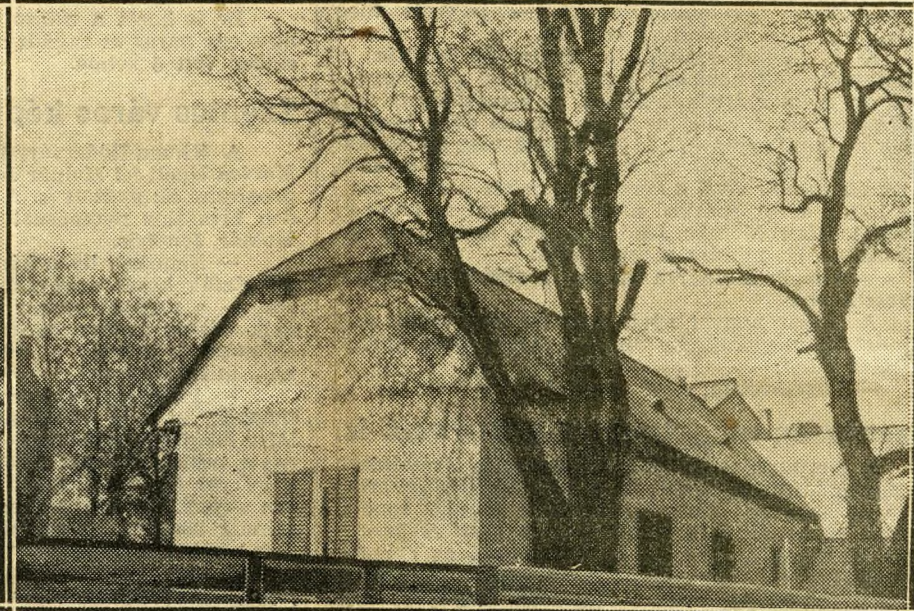
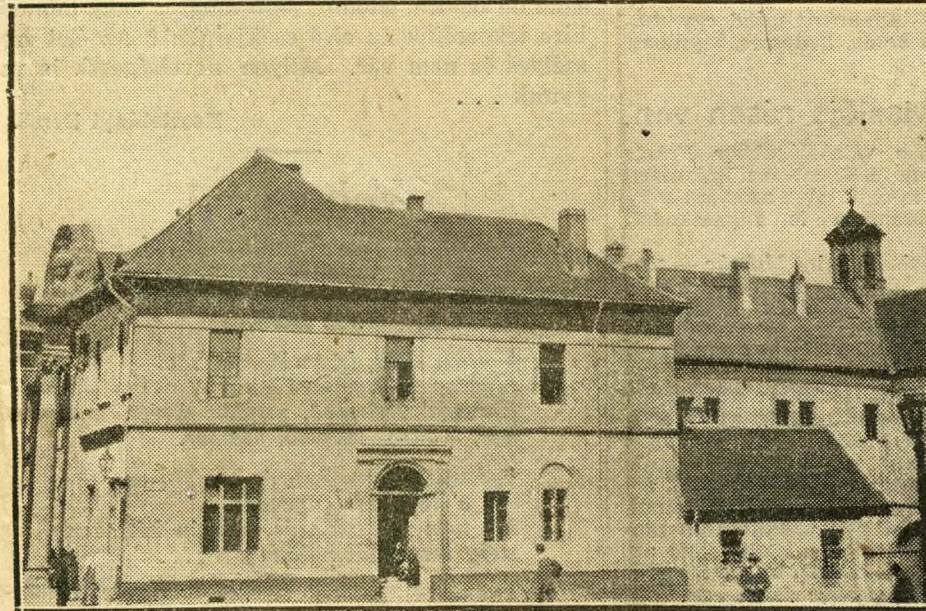
kedves acélmetszeteken még látható a Dunáig leereszkedett régi török városfal kerek tornya, egy rondella, melynek neve törökül *Horosz kuleszi*, vagyis Kakas-torny volt. A bástyafal egyenesen futott végig a mai Királyhegy-utcán (a Ganz-gyár vasöntődjének alapfala ma is a bástyafal), végig a mai Margit-köruton, egészen a Széna-térig, ott felkanyarodott a korcsolyapálya mentén s a Várfoke-utcán át — mely tényleg a régi *Vár fokának* emlékét őrzi — felszaladt a Lovas-ut felé. Ez volt az *Alsóbástya*, a török vár legkülső védővonala, övezvén a Vár alsó külvárosát: a Duna melletti Vizivárost alkotó Halászvárost és a Horvátvárost. Ez volt a Felvég, alvég pedig a *Tabán*, mely törökül *talpat* jelent. (A város talpa: alvég. Minden török városban, Belgrádtól Isztambulig, ez az alsó külváros neve.) A dunai Halásznegyed emlékét a mai *Halászuca*, a Leopold császár idejében ide telepített horvátok emlékét a mai *Horvát-utca* őrzi. A fal mellett egy vár-árok futott, melybe bele volt vezetve a Duña vize. Ez a mai Csaba-utcán át, a Városmajor mellett belefolyt az Ördög-árokba, innen a Vérmező mellett, a mai *Arok-utcán* és a Döbrentei-téren keresztül a Dunába. Ott, ahol a mai Fő-utca beletorkol a Pálffy-térbe, állott az ősi török Kakaskapu, a *Horosz kapuszi*, helyesen fordítva: a Kakas kapuja. Nos: bepillantva a Fő-utca, ott látjuk a mai Király-fürdő kis biedermeieres épületét, mely azonban belülről teljesen török építmény, az *Ilidse Szokoli Mechemmed Pasi*: Szokoli Mehmed pasa fürdője. Mellette állott még a XVIII. században egy kis imaház, nem mecset, hanem *dsami*, miért is e feredő neve *Szu Dsameszi* volt, azaz az Imaház vize. Ugy látszik, ennek köveiből építette *Kristen Ferenc* érdemes budai pékmester a Király-fürdő melletti kis barokktemplomot 1750-ben. Ma a görög-katolikusok *Szent Flóriánról* nevezett budai plébániája. A dsami még 1750 táján is állott. Kristen uramé volt különben a mai Széna-téri *korcsolyapálya* telke is. Itt tartották a régi budai bikaviadalokat, a *Hetzket*, miért is neve *Hetzplatz* is volt. Később tégláegető kemence állott rajta, 1849 májusában pedig a mai Márton-patika előtt *honvédmozsarok* hajigálták 24 fontos bombáikat a Nádor-laktanya bástyájára. Őreg budaiak ma is *Kristen-teleknek* hívják a korcsolyapályát. A Kakas kapuját különben *Ispotály kapujának* is hívták a szomszéd sarkon állott katonai ispotályról.

Elindulva most a Királyhegy-utcán, a Margit-körutra érünk, melynek neve még harminc éve *Országút* volt. Folytatása vala a mai Török-utca és Lajos-utca, átfolyván az Ujlakon kezdődő *Bécsi-utba*; mindez valóban *országút* lévén, a rómaiakori aquincum—bécsi hadiut. A kétezeréves uttest alapja oly ép, hogy a mai ut órajársnyi darabokon rajta fut, persze némi javításokkal. Az utkaparók nem tudják, hogy 2000 év porát kaparják, ami egyébként nem is tartozik rájuk. Tény azonban, hogy nagyapáink a mai *Gyorskocsi-utca*ban levő budai postaépületben ültek fel a bécsi delizsancra, vagy az ugynevezett gyors-

A törökvilág egyik legérdekesebb emléke. Félhold és csillag az 1556-ban épült Király-fürdő tetőzetén.

paraszt kocsiára, a *gyorskocsira*, lévén ez az Eilwagen magyar neve, atyja a gyorsvonatnak s nagyatyja a légforgalmi hidroplán-omnibusnak. Itt robbant ki, az Alsóvárosból jöven, a Gyorskocsi- és a Kacsu-utcán, bucsut intettek Szent Flóriánnak, a Kakas kapujának s a Császár-fürdőnek, elzörögtek a kedves Solymár megett s váltott lovakon másnap estére már meglátták Schwechat felől az esti ködben a bécsi Schottenbastei falai felett a Szent István-templom tornyát, „den olden Steffert”, mint ők mondták. A légi omnibusz ma már két óra alatt odadöcög, ami elég nem szép tőle, mert közben nem lehet évődni utszeli fogadók firge csaplárnéival, habzó sert és sós Gspretzes-t fogyasztván, ami viszont a perec nevének atyja. Amott a körut tulsó oldalán (25. szám) egy nehezkes, kispolgári, jezsuita-stilü ház, kapuja felett ökörfej, ormán pedig Isten háromszögü szeme felett a szelíd húsvétü bárány, jelképezvén a kereszténységet két eretneki morcos oroszlyányok által igen-igen kegyetlenül szorongattatván. Ebben a házban lakott, és fogatott el a délceg, gondőrfürtü *Laczkovich* huszárkapitány, a Martinovics-összeesküvés részese. A siri titkot — óh, balga kapitány és férfiu és óh, fecsegő női személy — szerelmes órán hét zár alatt elslugta arájának. Hívén, hogy az Arát is annyira érdeklé ez, mint őt. Érdekelte is, de csak annyiban, hogy milyen érdekes lesz ő, ha hü frizirnőlének el fogja mondani a titkot. El is mondta, a fűrgeujju Frájj figyelt is erősen a Fräulein szöke vuklijainak papirba csavargatása közben — óh, ondulálás —, ezután pedig rohant a katonai kommandaturára, kapván a titokért szép csengő tallérokat. A deli kapitány gesztenyeszín fűrtös feje emiatt aztán nemşokára két másikkal együtt belegurult a Vérmezőn a szép pirosnadrágos, parókás budai bakó kosarába. A hü ara — mily megható idill az akkor divatos uj klasszicizmus modorában, à la Philemon és Baucis — uj gyászruhácskájában, ondulált vuklijain pikáns fátyollal (mely oly jól

Baloldali kép: a régi Szent János-kórház várkastélyhoz hasonló frontja. Jobboldali kép: a „Lövőház”, amely a régi Szent János-kórház udvarában áll.

áll a szöke özvegyeknek) végignézte a tribünről a fej gurulását, négyeszetű lorgnonját meg is törölte s hogy el ne ájuljon, a kapitánytól kapott üvegcsét többször orrához emelé, miután férjhez ment falura, meghízott, tyukokat és csemétéket nevelt. A kapitány, nem tehefvén egyebet, feküvén az új Szent János-kórház melletti temető árkában, hol is őt tudós Bartucz professzor ur 1914-ben felfedezé, gondolkozhat levágott fejében a Korán ama bölcs mondásán, mely szerint homokra épít, ki Asszonyra épít.

Továbbmenve azonban, a sarkon, hol ma újra kávéház áll, a Kapás-utca tövében, a kis sárga ház furcsa terraszán a fa az ősi török bástya egy szabadon álló ömlő darabjából nőve ki, pattangatja tavaszi rügyeit. A Margit-köruton áll egy vasbeton-ház. Ide is ilyen fog épülni s így valóban kő kövön nem marad sem a Nagy Lajos és Zsigmond gótikájából, sem a török falból. Ma legalább még egy kő, feküvén egy másik kövön (két öreg, alvó cimpora, renesszánsz és ókor), őrzi a multat, ha szemétre lökötven is. Itt, ezen a helyen lótték a török ostrom rózsadombi bajor, svéd, spanyol és wallon útegei az Alsóbástya rését, itt volt egy várkapu is, az *Ujkapu*, törökül *Jeni kapu*, a közelben karcsusodott a Tojgün basa által emelt mecset, a Sólýom mecsetje. (Talán szabad megemlítenem, asszonyom, hogy egy ősom, a derék Bevilaqua Gaetano conte, szintén itt esett el, e falak tövében az ostrom alatt, jövén meghalni a narancsos Itáliából, mint ama kettő szintén ősom, Gianpietro és fivére, Niccolò, előbbi Rákóczi Ferenc fejedelem sárospataki káplánja, utóbbi mérnökari tiszt, mindkettő halála ítéve, de kegyelmet nyerve és meghalván Selmeç vidékén késő vénségben.) A nagy udvar egyébként része a *Posenbacher-majornak*, melyet P. Mihály budai polgár 1727-ben adományozott a mai régi Szent János-kórház telkén álló régi polgári lövöldében berendezett pestiskórház ellátására. 1739-ben 2000 pestisben elhullott budai polgárt temettek ide.

A Széna-tér sarkán áll a régi *Szent János-kórház*. Itt fordult a török bástya a Lovas-ut felé, a fordulónál állott a *Miszarlik-kapu*, a mai Marczibányi-téren volt török temetőről nyervén nevet: a *Temető kapuja*. Az 1686-iki roham első kísérletei (Approches) itt kezdőd-

tek meg. Furcsa, bájos össze-visszaságu házcsoport ez, talán a legérdekesebb zuga Budának, ahol egy rakáson 300 év kövei silbakolják a multat. Legrégibb a kert felől épen látható vakolatlan török bástyafal, mellvédjével és lőrésivel s egy befalazott gyalogkapuval a XVI. századból. Belül XVI század, kívül rádió- és mozhírdetek. XVII. századbeli a lövőház-épület, 1818-ban épült a mai kórház. Ennek bájos és nemes arányu frontja a Széna-tér felé esik. Két maszszív, ujklasszikus oszlop emeli az orom félkörös ívét, harmónikus a tető aránya is. Bájos az oszlop a barokk kedvesen lendülő vonalaiban hajbókoló szelíd Nepomuczényi Szent Jánossal, gyöngéd a csillagalaku lámpa piros és kék üvegje, mint enyhe csillag, ki-újulva a tavaszi este felhomályában, mellette barka, egyszerű kis budai polgárásszonyok bibliai özvegy-asszonyfilléréért vett kegyele. Az udvar kápolnája, kedves barokkamorettek a fülkében, egymásra dobott különböző ódon épületek, a Lövőház a Lipót-korabeli barokk harcias emblémaival, melynek már hull a vakolata, a hozzáragasztott kuriaszerű Biedermeieres ámbitus oszlopsora, az ősi bástya fekete kövei és a csukott szemű lőréses... olyan ez, mint egy régi angol regény, talán a Twist Oliwier zordon fájdalmu, mégis bájos kórháza. Dr. *Guzsmann József* professzor, aki megírta az ősi kórház történetét, meghatotta a virág a szobor tövében, elfogódó kedvességgel tudott írni a fülke amorettejeiről, haldokló negyvennyolcas honvédekről. Érdekés, a professzor neve is stílus, a spanyol Cid-románcokban szerepel Don Guzman, a Cid barátja. S itt dr. Guzmann, a régi falak, a régi barokk és szenvedő betegek melegeleklü, lovagi barátja.

*

A kórházat 1820 szeptember 19-én avatta fel József nádor és neje, Mária Dorottya főhercegnő. A budai polgárok nagy ünnepséget rendeztek. A lövölde omladozó tánctermében korhadó koporsókat talált a professzor ur. Mily ómen, tánc és koporsó...

A m. kir. Hadimuzeum kezdeményezésére az ősi várfalat restaurálni fogják oromsipkéivel, lőrésivel és török kapujával együtt, rá emléktábla kerül s eljárás indul meg az épületcsoport lebonthatatlan műemlékké való alakítására. A régi Lövöldéről legközelebb.

Dr. Bevilaqua Béla.